

BİLGİ HUKUKU ÜZERİNE BİR DENEME

Yard. Doç. Dr. Atila Erkal*

I. Giriş

Teknolojinin ve hukukun gelişmesine bağlı olarak hukuk terminolojisine de yeni kavramlar girmektedir. Öyle ki daha önce tartışılmayan kişisel verilerin korunması, idarenin bilgilerine erişme gibi haklar özellikle hukuki ilişkilerin elektronik ortamda kurulabilmesi ve buna bağlı olarak hukuki işlem tesis edilebilmesi, gerek özel gerek kamusal bilgilerin istek dışı paylaşılmasını önlemek amacıyla kanun koyucuyu yeni tedbirler almaya yönlendirmiştir. Bunun sonucu olarak da idarenin içine kapalı bir yapıdan dışa açık, yani şeffaf bir yapıya geçiş aşamasında bunu sağlayacak kurum ve hakların tanınması gerekmektedir. Bu da temel hak ve hürriyetler bakımından yeni gelişmeleri beraberinde getirmiş ve bilgi edinme hakkı gibi hakların tanınmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler bilgiyle alakalı hukuki düzenlemelerin hukukun hangi boyutunda inceleneceği tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Türkiye’de bu tür tartışmalar çok fazla olmasa da Avrupa’da özellikle Almanya’da bu tartışmalar çok yoğun bir biçimde görülmektedir. Bunun sonucunda da “Bilgi Hukuku” kavramı ve bu adla bir hukuk dalı ortaya çıkmıştır. Ancak bu hukuk dalının bağımsız, başlı başına ya da diğer hukuk dallarından kesitler içeren bir hukuk dalı olup olmadığı hususu tartışmalara neden olmuştur. Konunun, Türk Hukuku bakımından da bu konudaki gelişmelere paralel olarak tartışmaları beraberinde getireceği şüphesizdir. Bu makalenin amacı da “Bilgi Hukukuna” ilişkin tartışmaları ele almak ve değerlendirmektir.

II. Bilgi Hukuku

Bilgi Hukuku, bilgi kavramı¹ gibi farklı açılardan ele alınmaktadır. Temel olarak Bilgi Hukukunu klasik ve teknik anlam olmak üzere iki başlık altında inceleyebiliriz.

A. Klasik Anlamda Bilgi Hukuku

Klasik anlamda Bilgi Hukuku, bilgi alma hakkı bağlamında değerlendirilmektedir. Bu hak burada geniş anlamda kullanılmıştır. Dolayısıyla Bilgi Hukuku sadece İdare Hukukunda yer alan bilgi edinme hakkını değil, bilgiyle alakalı diğer kanuni düzenlemeleri de kapsamaktadır.² Bu kanuni düzenleme-

---

* Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku ABD.

¹ Bilgi Kavramı için bkz. Erkal, Atila, Genel Olarak Bilgi ve Bilgi Teorisi Çerçevesinde Bilginin Hukuktaki Anlamı, SÜHFD, C. 17, Sy. 2, 2009, S. 11 vd.

² Bull, Hans Peter, Datenschutz, Informationsrecht und Rechtspolitik, Gesammelte Aufsätze, Berlin 2005, S. 38; Burkert, Herbert, in: Burkert/Redeker/Dippoldsmann,

ler, bilginin elde edilmesini, işlenmesini, yayılmasını ve bunların sonuçlarını içermektedir.³ Dolayısıyla Bilgi Hukukunda, hukuk sùjeleri arasındaki ilişkiler ele alınmakta; bilgi obje, insanı ise sùje olarak nitelendirmektedir.⁴ Bu açıdan bakıldığında memurların sır saklama yükümlülükleri kamusal bilgilerin ifşâ edilmesini yasaklamakta, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu bünyesinde idarenin elindeki bilgilere erişim hakkını tanımakta, Ceza Kanunu haberleşmenin gizliliğini koruma altına almakta, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu eser sahibine yayınlarını değerlendirme imkanı vermektedir.

B. Teknik Anlamda Bilgi Hukuku

Bilgi Hukuku klasik anlamının yanında teknik yönü ile de ele alınmakta ve kavramsal olarak içi bu yönüyle doldurulmaktadır.⁵ Bilgi Hukukunun klasik yönüne zamanla bilgi işlem teknolojilerinin gelişmesiyle teknik yön eklenmiş ve verilerin elektronik ortamda işlenmesi konu edinilmiştir.⁶ Bilgi Hukukunun bu yönüyle gelişimine baktığımızda 1950'lere doğru Bilgi İşlem Hukuku olarak ele alındığı görülmektedir.⁷ Bu dönemde bilgisayarın ilk defa yargı alanında kullanılması gündeme gelmiştir. İlerleyen yıllarda özellikle 1970'li yıllarda ise bu kullanıma paralel olarak elektronik verilerin tutulmasıyla doğabilecek tehlikelere dikkat çekilmiş ve kişisel verilerin korunması için kanuni düzenlemelere gidilmiştir.⁸ Böylece Bilgi Hukuku, Bilgisayar Hukuku olarak görülmeye başlanmıştır. Ancak iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte Bilgi Hukuku, İnternet Hukuku veya Bilişim Hukuku (İletişim Araçları Hukuku) olarak değerlendirilmiştir.⁹ Bilgi hukukunun bu yönüyle erken geliştiği ÷lkelerde verilerin korunması için kanunlar yürürlüğe girmiştir.¹⁰

Informationsrecht, Sankt Augustin, Darmstadt 1985, S. 9; Druey, Jean Nicolas, Information als Gegenstand des Rechts, Zürich 1995, S. 43; Sieber, Ulrich, Rechtsinformatik und Informationsrecht, - Herausforderungen und Zukunftsperspektiven an der Schnittstelle von Informatik und Recht, Jura 1993, S. 571; Mayer-Schönberger, Viktor, Information und Recht, Vom Datenschutz bis zum Urheberrecht, Wien 2000, S. 19; Gurlit, Elke, Konturen eines Informationsverwaltungsrechts, DVBl. 2003, S. 1119.

³ Jens, Petersen/Schoch, Friedrich, Einführung in das Informationsrecht und das Medienrecht, Jura 2005, S. 683; Benzer bir şekilde Bull, Datenschutz, Informationsrecht und Rechtspolitik, S. 41 vd.

⁴ Bull, Datenschutz, Informationsrecht und Rechtspolitik, S. 38.

⁵ Steinmüller, Wilhelm, Quo vadis Computer, - Vermutungen über Alternativen künftiger sozio-ökonomischer Entwicklungen, in: Hoffmann/Tietze/Podlech, Numerierte Bürger, Wuppertal 1975, S. 139.

⁶ Mayer-Schönberger, Information und Recht, S. 8; Burkert, in: Burkert/Redeker/Dippoldsmann, Informationsrecht, S. 9; Kühling, Jürgen, Datenschutz in einer künftigen Welt allgegenwärtiger Datenverarbeitung, Aufgabe des Rechts?, DV 2007, S. 153 vd.

⁷ Hoeren, Thomas, Zur Einführung: Informationsrecht, JuS 2002, S. 948.

⁸ Burkert, in: Burkert/Redeker/Dippoldsmann, Informationsrecht, S. 8 vd.; Sieber, Jura 1993, S. 561 vd.; Bull, Datenschutz, Informationsrecht und Rechtspolitik, S. 38.

⁹ Hoeren, JuS 2002, S. 948.

¹⁰ Örneğin Almanya'da Verilerin korunması hakkındaki Federal Kanun 27 Ocak 1977 yılında kabul edilmiş ve 1 Ocak 1978 de yürürlüğe girmiştir (BGBl. I S. 201). Buna

Türkiye’de bu teknolojik gelişmelere yabancı kalınmamış, özellikle son yıllarda bilgi işlem teknolojisinin getirdiği imkanlar her alanda kullanılmaya başlanmıştır. Kanun koyucu birtakım hukuki ilişkilerin internet üzerinden tesis edilmesine imkan tanımış ve bu doğrultuda hukuki ilişkilere yeni bir boyut getirmiştir. Türkiye’de bu alanda Elektronik İmza Kanunu yürürlüğe girmiş ayrıca Borçlar Kanunu ve Usul Kanunlarında birtakım değişikliklere gidilmiştir. 6100 sayılı yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu¹¹ 199. maddesinde klasik belgeler dışında elektronik ortamdaki verileri ve benzeri bilgi taşıyıcılarını da belge olarak tanımlamaktadır.¹² Ayrıca Kanununun 445. maddesinde adalet hizmetlerinin elektronik ortamda yürütülmesini sağlayan Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) kapsamında dava ve diğer yargılama işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirildiği hallerde, UYAP kullanılarak verilerin kaydedileceği ve saklanacağı hüküm altına alınmakta ve devam eden fıkralarında diğer usul işlemlerinin de elektronik ortamda gerçekleşebileceğini belirtmektedir. Bu Kanun ayrıca çeşitli maddelerinde bir takım işlemlerin elektronik ortamda gerçekleşebileceğini de düzenlemektedir. 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu¹³ da birtakım bilgi ve belgelerin elektronik ortamda tutulması ve saklanmasını düzenlemektedir.¹⁴ Bunun dışında 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu¹⁵ gibi kişisel verilerin elektronik ortamda tutulmasını düzenleyen çeşitli kanunlar vardır.¹⁶ Bu da elektronik verilerin korunmasını gerekli kılmaktadır. Türkiye’de kişisel verilerin elektronik ortamda korunmasını sağlayan genel bir kanun tasarısı hazırlanmış; Anayasa koyucu 12 Eylül 2011 tarihinde özel hayatın gizliliği kapsamında 20/3. maddesinde herkese kişisel verilerinin korunması hakkını tanımış ve ayrıca kişisel verilerin tutulması ile ilgili temel ilkeleri ortaya koymuş; bu konunun bir kanunla düzenlenmesini hüküm altına almıştır.

Almanya’da hukuki ilişkilerin elektronik ortamda sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için Elektronik İmza Kanunu dışında, iletişim ve elektronik bilgi hizmetlerinin genel çerçevesini düzenleyen İletişim Hizmetleri Kanunu (Teledienstegesetz) ve İletişim Hizmetlerinde Verilerin Korunması Hakkında Kanun (Teledienstedatenschutzgesetz) 1997 tarihinde yürürlüğe girmiş, ancak bu iki kanun 2007 tarihinde kabul edilen İletişim Araçları Kanunu (Bilişim

---

karşılık eyalet bazında Hessen de 13 Ekim 1970 yılında Verilerin Korunması Hakkındaki Kanun yürürlüğe girmiştir (GVBl. I S. 625). Bu kanun aynı zamanda Dünya da da ilk olma özelliğini taşımaktadır. Diğer ülke kanunları için bkz. Kaya, Cemil, İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005, S. 96-99.

¹¹ RG. 04.02.2011, sy. 27836.

¹² Bu madde, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu 3/d bendine benzer bir şekilde, sayma yoluyla belgeleri tanımlamıştır.

¹³ RG. 14.02.2011, sy. 27846.

¹⁴ TTK. 24. maddesinde ticaret sicillerinin elektronik ortamda tutulması düzenlenmektedir.

¹⁵ RG. 29.04.2006, sy. 26153.

¹⁶ Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun 1. maddesi elektronik ortamda ulusal adres veri tabanının oluşturulmasını amaçlamaktadır. Ayrıca Kanununun 2, 7, 49 ve 52. maddeleri gibi çeşitli maddelerinde elektronik ortamda tutulacak kayıtlar ve bunların paylaşımı ve bunların usul ve esasları hüküm altına alınmaktadır.

Kanunu- Telemediengesetz) ile yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁷ Bu yeni Kanun ile iletişim ve elektronik bilgi hizmetleri tek bir kanun çatısı altında birleştirilmiştir. Bu Kanun Almanya'da aynı zamanda İnternet, diğer bir ifade ile Bilişim Hukuku'nun temel ilkelerini ortaya koymaktadır.

Bu gelişmeler, ilk zamanlarda bilgisayar ortamında tutulan, kaydedilen ve muhafaza edilen verilerin, internetin icadı ile birlikte sınırları aşan bir veri paylaşım imkanını birlikte getirmiştir. Böylece İnternet Hukuku gibi yeni bir hukuk dalının doğmasının yanında, elektronik ortamda kurulan hukuki ilişkilere kanuni bir dayanak ve güvence getirmiştir. Ayrıca ceza hukuku alanında bilişim suçları gibi¹⁸ yeni suç türleri ortaya çıkmıştır. Böylece hukuki ilişkilere yeni bir boyut eklenmiştir. Bu açıdan bakıldığında Bilgi Hukuku, verilerin elektronik ortamda depolanmasında olduğu gibi sadece teknik yönü ile kullanılmamakta, klasik yönüyle de harmanlanmaktadır.

III. Bilim Dalı Olarak Bilgi Hukuku

Bilgi Hukuku'nun bilim dalı olarak yapılandırılması yönünde çalışmalar mevcuttur. Ancak bu bilim dalının hangi alanı kapsayacağı tartışmalıdır. Bu bilim dalını İdare Hukuku'nun bir alt dalı olarak görenlerin yanında, bağımsız bir bilim dalı olarak görenler de vardır.

A. Bağımsız Bir Hukuk Dalı Olarak Bilgi Hukuku

Bilgi Hukukunu bağımsız, başlı başına bir hukuk dalı olarak oluşturma çalışmaları mevcuttur.¹⁹ Bilgi Hukuku'nun sistematikleştirilmesi için birtakım kriterler ortaya konmuştur.²⁰ Bunun temelini de İnternet Hukuku, Telekomünikasyon Hukuku ve Bilişim Hukuku oluşturmaktadır.²¹ Aynı zamanda Bilgi Hukuku'nun "bilgiyi" konu edinerek yapılandırılması gerektiği ifade edilmektedir.²² Dolayısıyla bilim dalı olarak ele alındığında, Bilgi Hu-

¹⁷ Bu kanunların dışında bireylere, kimlik bilgilerinin elektronik ortamda, elektronik kimlik kartı ile bildirme imkanı tanıyan (md 18) ve bilgilerin elektronik ortamda kullanımı, kaydı gibi hükümler içeren 2009 tarihli kimlik belgeleri ve elektronik kimlik ispatı hakkında kanun Gesetz über Personalausweise und den elektronischen Identitätsnachweis (Personalausweisgesetz – PauswG BGBl. I S. 1346 2006 tarihli elektronik ticaret, kooperatif ve işletme sicili hakkında kanun Gesetz über elektronische Handelsregister und Genossenschaftsregister sowie das Unternehmensregister BGBl. I S. 2553.

¹⁸ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun onuncu bölümü bilişim alanında suçları 243 vd. maddelerinde düzenlemektedir.

¹⁹ Bkz. Klopfer, Michael, Informationsrecht, MünchK 2002, S. 34 vd.; Hoeren, JuS 2002, S. 951 ; Petersen/Schoch, Jura 2005, S. 682 vd.

²⁰ Bu kriterler için bkz. Klopfer, Informationsrecht, S. 29 (Fn. 135); Petersen/Schoch, Jura 2005, S. 682 vd; Pitschas, Rainer, Informationelle Selbstbestimmung zwischen digitaler Ökonomie und Internet, DuD 1998, S. 145.

²¹ Bu kapsamda araştırmalar yapmak üzere Avrupa'da Bilgi Hukuku Enstitüleri kurulmaktadır. Ayrıca Bilgi Hukukunu gerek klasik gerekse teknik yönü ile ele alan kitaplar ve yazı dizileri yayınlanmaktadır. Bunun dışında süreli olarak yayınlanan çok sayıda dergi çıkmaktadır.

²² Bull'a göre Bilgi Hukuku teknik yönüyle değil, bilgiyi konu edinerek yapılandırılmalıdır. Bull, Datenschutz, Informationsrecht und Rechtspolitik, S. 3.

kuku'nun farklı hukuk disiplinleri ile yakından ilgili olması, kapsamını da genişletmektedir.

Bilgi hukukunun çok geniş kapsamlı olması sebebiyle bilgiyle doğrudan alakalı olan alanların belli bir hukuk disiplini altında toplama isteği Almanya gibi ülkelerde ağır basmaktadır. Burada Temel Bilgi Kanunu'nun (Informationsordnung) gerekliliğine dikkat çekilmektedir.²³ Ancak bu kanunun hangi tür düzenlemeleri içereceği hususunda tartışmalar mevcuttur. Bir görüşe göre Temel Bilgi Kanunu konu olarak devlet ve toplum arasındaki sorumluluğun paylaşımını, Özel Organizasyon Hukukunun gelişimi için kamusal çerçevenin oluşturulması, idare hukukunun evrensel hale getirilmesi ve kamunun yeniden düzenlenmesini kapsamalıdır.²⁴ Diğer bir görüş Temel Bilgi Kanunu'nun bilgi şebekesi, kullanıcının bilgiye erişimi²⁵ ve bilgiye erişim sürecini koruyan bir çerçeveyi içermesi gerektiğini belirtmektedir.²⁶ Bunun dışında Temel Bilgi Kanunu'nun bilginin kazanılması, kaydedilmesi, bilgiye erişim ve bilginin verilmesi gibi hususları düzenlemesi gerektiği görüşü de ileri sürülmüştür.²⁷ Diğer bir görüşe göre ise Bilgi Temel Kanunu'nun belli bir konuyla sınırlandırılması mümkün değildir. Bunun sebebi, bilginin eylemde bulunma, karar verme ve organizasyonla karşılaştırılabilir bir temel kategori olmasından kaynaklanmaktadır.²⁸

Bilgi Hukukunu yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bağımsız bir bilim dalı olarak düzenlemek imkansız görünmektedir.²⁹ Bilgi Hukukunu hem klasik yönüyle hem de teknik yönüyle ele almak gerekmektedir.³⁰ Kısacası Bilgi Hukuku, hukukun farklı alanlarından unsurlar içermekte, bu sebeple de benzer sorunları kapsayan bir kesit olarak kabul edilmektedir.³¹

²³ Schoch, Friedrich, Öffentlich-rechtliche Rahmenbedingungen einer Informationsordnung, VVDStRL 1998, S. 186; Trute, Hans-Heinrich, Öffentlich-rechtliche Rahmenbedingungen einer Informationsordnung, VVDStRL 1998, S. 216 vd; Albers, Marion, in: Hoffmann-Riem/Schmidt Aßmann/Voßkuhle, Grundlagen des Verwaltungsrechts, Bd. II, München 2008, S. 111 vd.; Gurlit, DVBl. 2003, S. 1119 vd.

²⁴ Schoch, VVDStRL 1998, S. 201 vd.

²⁵ Çev. Kaya, Cemil, Acil Haklar: Fransız'da Yurttaşların Hukuki Bilgilere Erişimi, (Jean-Luc Bédos) Türkiye Barolar Birliği Dergisi, yıl 22, sy. 83, 2009, s. 394.

²⁶ Trute, VVDStRL 1998, S. 219.

²⁷ Zöllner, Wolfgang, Informationsordnung und Recht, Berlin, New York 1990, S. 8.

²⁸ Schuppert, Gunnar Folke, Governance durch Wissen, Überlegungen zum Verhältnis von Macht und Wissen aus governancetheoretischer Perspektive, in: Schuppert/Voßkuhle, Governance von und durch Wissen, Bd. II, S. 113.

²⁹ Akıllıoğlu da çok çeşitli bilgi türlerinin "türdeş" ve "tutarlı" bir hukuk dizgesi içinde alınmasını neredeyse imkansız görmektedir. Akıllıoğlu, Tekin, Yönetmelik Yargıda Manevi Giderim ve Bilgi Hukuku Gelişmesi, AİD, C. 22, Haziran 1989, S. 109.

³⁰ Sieber, Jura 1993, S. 571; Kloepfer, Informationsrecht, S. 28 vd.

³¹ Kloepfer, Informationsrecht, S. 29; Bull, Datenschutz, Informationsrecht und Rechtspolitik, S. 40; Mayer-Schönberger, Information und Recht, S. 23; Spinner, F. Helmut, Ist Wissen analogiefähig?, Über Sach-, Geld, Wasser- und andere Vergleiche, in: Festschrift für Jean Nicolas Druey zum 65. Geburtstag, Zürich, Basel, Genf 2002, S. 955; Petersen/Schoch, Jura 2005, S. 682.

Dolayısıyla Bilgi Hukukunun bağımsız bir bilim dalı olarak yapılandırılması zor görünmektedir. Ancak üst kavram olarak görülmesi isabetli olacaktır.³²

B. İdare Hukuku'nun Bir Alt Dalı Olarak Bilgi Hukuku

Bilgi Hukuku doktrinde idareden bilgi alma olarak da değerlendirilmektedir.³³ Bu görüşe göre Bilgi Hukuku dar ve geniş olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dar anlamda Bilgi Hukuku işlem yapılacak kimsenin, idareden işlem hakkında bilgileri öğrenme hakkını eksen almakta, geniş anlamda ise her türlü bilginin verilme usulünü kapsamaktadır.³⁴ Bu görüş Bilgi Hukukunu aşağıda ifade edileceği üzere Bilgi İdare Hukuku kapsamında ele almaktadır. Dar anlamda Bilgi Hukuku daha çok idari usul sürecinde bilgi edinmeyi içermektedir. Bu hak sadece idari usule ilişkin bilgileri kapsamaktadır. Dolayısıyla Bilgi Edinme Kanunu kapsamında tanınan Bilgi Edinme Hakkından daha dar kapsamdadır. Genel İdari Usul Kanunu'nun yürürlükte olduğu Almanya gibi ülkelerde bu hak Dosya İnceleme Hakkı (Akteneinsichtsrecht) olarak ifade edilmektedir.³⁵ Geniş anlamda Bilgi Hukuku ise daha çok Bilgi Edinme Kanunu çerçevesindeki bilgi edinme hakkını ifade etmektedir. Bu hak sadece idari usul süreci ile sınırlı tutulmamakta herhangi bir sürece bağlı olmaksızın idarenin içindeki bilgilere her zaman erişim sağlamaktadır.

Bilgi Hukuku alanında Temel Bilgi Kanunu'nun gerekliliği konusundaki düşünce özellikle İdare Hukuku alanında İmar Hukuku, Memurlar Hukuku gibi Bilgi İdare Hukuku (Informationsverwaltungsrecht) alt dalının oluşturulması yönünde gelişmeleri beraberinde getirmiştir.³⁶ Bilgi İdare Hukukunun konusunu devletin bilgilerle ilişkisi, bilgiler üzerindeki tasarrufunu ve bilginin aktarılmasını düzenleyen kamu hukuku normları oluşturmaktadır. Bilgi İdare Hukuku bunun yanında idareler arasındaki ve idareyle vatandaş arasındaki bilgiye dayanan ilişkileri düzenleyecektir.³⁷ Bilgi edinme hakkı da bu kapsamda

³² Hoeren, JuS 2002, S. 948; Bull, Datenschutz, Informationsrecht und Rechtspolitik, S. 38.

³³ Akıllıoğlu, Tekin, İnsan Hakları I, Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri, AÜSBF. İnsan Hakları Merkezi Yayınları No: 17, Ankara 1995, S. 300; Akıllıoğlu, Tekin, İnsan Hakları, Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri, Ankara 2010, S. 202.

³⁴ Akıllıoğlu, İnsan Hakları I, S. 300.

³⁵ Alman İdari Usul Kanununun 29. maddesinde düzenlenen Dosya İnceleme Hakkı, kapsam olarak Alman Bilgi Özgürlüğü Kanununda düzenlenen Bilgi Edinme Hakkından daha dar kapsamlıdır ve sadece İdari Usule ilişkin bilgilere erişim tanımaktadır.

³⁶ Gurlit, DVBl. 2003, S. 1119; Gröschner, Rolf, Transparente Verwaltung: Konturen eines Informationsverwaltungsrechts, VVDStRL 2004, S. 344 vd.; Schmidt-Aßmann, Eberhard, Verwaltungsrecht in der Informationsgesellschaft: Perspektiven der Systembildung in: Hoffmann-Riem/Schmidt-Aßmann, Verwaltungsrecht in der Informationsgesellschaft, Baden-Baden 2000, S.418 vd.; Akıllıoğlu da bilgi sorunlarına ilişkin idare hukukunun bir alt dizgesinin oluşumundan bahsetmektedir. Akıllıoğlu, Yönetmelik Yargıda Manevi Giderim ve Bilgi Hukuku Gelişmesi, S. 109; Masing, Bilgi İdare Hukukunun başlı başına bir bilim dalı olmasına karşı çıkmakta, ancak idarenin bilgi üzerindeki tasarrufunu bu terim altında da doğru ve anlamlı bulmaktadır. Masing, Johannes, Transparente Verwaltung: Konturen eines Informationsverwaltungsrechts, VVDStRL 2004, S. 432.

³⁷ Gröschner, VVDStRL 2004, S. 360; Gurlit, DVBl. 2003, S. 1119 vd.; Vesting, Thomas, Die Bedeutung von Information und Kommunikation für die verwaltungsrechtliche

değerlendirilmektedir. Her ne kadar Türkiye’de bir Temel Bilgi Kanunu yönünde çalışmalar olmasa da çok sayıda bilgi edinme hakkı düzenlemesi olan Almanya gibi ülkelerde bu yönde çalışmalar devam etmektedir.³⁸

Bilgi İdare Hukukunun, Bilgi Edinme Hukukundan farkı sadece bireyin idareden Bilgi Alma Hakkını düzenlememesi, ayrıca bilgilerin oluşturulması, kaydedilmesi, toplanması, yayılması, verilmesi gibi faaliyetleri de kapsamasıdır. İdareler arasında bilgilerin paylaşılması, yani bir idarenin ihtiyacı olan bilgileri diğer idareye göndermesi de Bilgi İdare Hukukunun konusuna girmektedir. Diğer bir ifade ile Bilgi Hukuku kamu kuruluşları arasında yardımlaşmayı da içermektedir.

Bilgi Hukukunun bu denli geniş kapsamlı olması özellikle bilgi özgürlüğü ve bilgiye erişim hakkının birbiriyle karıştırılmasına neden olmaktadır. Bu sebeple bu kavramlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

1. Bilgi Özgürlüğü

Bilgi özgürlüğü, bilgi denizinin vatandaşa serbestçe yansımasıdır. Bilgi denizi insanlara çok sayıda ve çeşitli bilgileri sunmaktadır. Böylelikle vatandaşın bilgi seviyesini artırmaktadır. Ancak bu, vatandaşa tanınacak hak ve özgürlüklerle mümkün olacaktır. Bilgi özgürlüğü çok geniş kapsamlıdır ve bilgi alma hürriyetini tanımaktadır. Bu sebeple bilgi edinmeye yönelik tüm düzenlemeleri içermekte ve kamusal bilgi – özel bilgi ayrımı yapmamaktadır. Her ne kadar bilgi özgürlüğü kavramı Türk Hukukunda teknik tabir olarak kullanılsa da, Almanya ve İsviçre gibi ülkelerde Anayasal bir haktır.³⁹ Türk Hukukunda bu daha çok Anayasanın 26/1. maddesinde yer alan düşünce ve fikir özgürlüğü kapsamında değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bilgi özgürlüğü bir üst kavram olarak değerlendirilmektedir. Bu hak bireylerin gazete, televizyon, kitap, internet ve dergi gibi herkese açık iletişim araçlarından bilgiye erişmesini içermektedir. Buna karşı İdare Hukukunda yer alan Bilgi Edinme Hakkı sadece idareden bilgi almayı düzenlemektedir. Dolayısıyla bilgi özgürlüğü evrensel bir norm iken, idareden Bilgi Edinme Hakkı bireylere kanun ile tanınan bir haktır

2. Bilgi Edinme Hakkı

Bilgi edinme hakkı hukuk terminolojisinde temel olarak İdarenin elindeki bilgilere erişim hakkı olarak kullanılmaktadır.⁴⁰ Yukarıda ifade edildiği

---

Systembildung, in: Hoffmann-Riem/Schmidt Aßmann/Voßkuhle, Grundlagen des Verwaltungsrechts, Band II, Informationsordnung, Verwaltungsverfahren, Handlungsformen, München 2008, S. 5; Albers buna karşı çıkmaktadır. Ona göre “Bilgi İdare Hukuku” alanında bilgiyle alakalı bütün normları bir çatı altında birleştirme sadece zorlama değil aynı zamanda yanlış bir yaklaşımdır. Albers, Marion, Information als neue Dimension des Rechts, Rechtstheorie 2002, S. 61 vd..

³⁸ Friedrich/Kloepfer, Michael, Informationsfreiheitsgesetz (IFG-ProfE), Entwurf eines Informationsfreiheitsgesetzes für die Bundesrepublik Deutschland, Berlin 2002, S. 13 vd.

³⁹ Bilgi Özgürlüğü Alman Anayasası’nın 5/1. maddesinde ve İsviçre Anayasası’nın 16. maddesinde düzenlenmektedir.

⁴⁰ Rossi, Matthias, Informationszugangsfreiheit und Verfassungsrecht, Zu den Wechselwirkungen zwischen Informationsfreiheitsgrenzen und der Verfassungsordnung in Deutschland, Berlin 2004, S. 20.

gibi bu hak, idari usul sürecinde tanınan Bilgi Edinme Hakkı ve bir idari usulden bağımsız her zaman kullanılabilen Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında tanınan geniş kapsamlı bir hak olarak iki kısma ayrılmaktadır. Türkiye de Bilgi Edinme Hakkı Kanunu⁴¹ ile tanınan idarenin elindeki bilgilere erişim hakkı 12 Eylül 2011 tarihinde yapılan Anayasa değişiklikleri ile birlikte 74. maddeye bir fıkra olarak eklenmiş ve dolayısıyla anayasal bir hak haline gelmiştir. Bu hak Anayasa değişikliği hakkındaki 5982 sayılı Kanununun 9. maddesinin gerekçesinde de; Bireylerin kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen iş ve işlemlerle ilgili bilgi edinmesi olarak belirtilmekte ve Bilgi Edinme Hakkı kanununa atıfta bulunmaktadır. Dolayısıyla Bilgi Edinme Hakkı Kanununa kapsam bakımından bir fark getirmemektedir. Buna karşılık bir temel hak haline gelmesi sebebiyle bireysel başvuru yoluna konu olabilecektir.

Bilgi edinme hakkı bilginin pragmatik boyutunda ele alınmakta⁴², fonksiyonel anlamda bireyle idare arasında bir iletişim aracı olarak görülmektedir. Burada idare istisnalar dışında bilgilerini bireylere açmakta bireyler de alıcı olarak bu bilgilere erişebilmektedir. Özellikle idare ve birey arasındaki ilişkinin kopuk olduğu ülkelerde Bilgi Edinme Hakkı, idare ile vatandaş arasında bir iletişim imkanının kurulmasının kanunla belli bir aşamaya getirilmesi olarak görülebilir.⁴³

Sonuç

Bilgi Hukukunun pragmatik boyutta ele alınması amaca verilen önemden kaynaklanmaktadır. Bilginin bu farklı anlamları ve hukukta bir o kadar farklı kullanılması Bilgi Hukukunun başlı başına bir hukuk disiplini olup olmayacağı hususundaki tartışmaları alevlendirmiştir. Kavram gibi bilgi hukukunun da geniş olması kamu hukuku-özel hukuk alanında bilgiyle ilişkilendirilmesi bilgi hukukunun başlı başına bağımsız bir hukuk disiplini haline gelmesini engellemektedir. Bunun dışında Bilgi Hukukunu sadece İdare Hukuku ile sınırlandırmak isabetli görünmemektedir. İdare hukuku alanında daha çok Bilgi Alma veya Bilgi Edinme Hukukundan bahsetmek daha isabetli görülmektedir. Bu çerçevede idarenin bilgi edinmesi, toplaması, saklaması, bilgileri işlemesi ve aktarmasını konu edinecek İdari Bilgi Hukuku ya da Bilgi İdare Hukuku'nun bahsetmek daha uygun olacaktır.

⁴¹ Bizde de her ne kadar Bilgi Edinme Hakkı Kanunu bilgiye erişimi düzenleyen temel kanun olsa da bunun dışında yer alan birçok özel düzenleme mevcuttur. Bu bağlamda Çevre Kanunu'nun 30. maddesinde yer alan çevresel bilgilere erişim hakkı, İmar Kanunu'nun 8/7. maddesine göre imar planlarının aleni olması ve isteyene verilmesi, Medeni Kanununun 1020. maddesine göre tapu siciline erişim, Ticaret Kanunu'nun 37/2. maddesine göre sanayi ve ticaret odalarının tuttuğu sicillere erişim, Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliğine göre vatandaşın yatırımların çevre üzerindeki etkileri hususunda bilgilendirmesi gibi düzenlemeleri örnek verebiliriz.

⁴² Bkz. Erkal, S. 23.

⁴³ Druey, Information als Gegenstand des Rechts, S. 195 vd.

Kaynakça

Akıllıoğlu, Tekin, İnsan Hakları I, Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri, AÜSBF. İnsan Hakları Merkezi Yayınları No: 17, Ankara 1995.

Akıllıoğlu, Tekin, İnsan Hakları, Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri, Ankara 2010.

Albers, Marion, Information als neue Dimension des Rechts, Rechtstheorie 2002, S. 61 vd.

Albers, Marion, in: Hoffmann-Riem/Schmidt Aßmann/Voßkuhle, Grundlagen des Verwaltungsrechts, Bd. II, München 2008.

Bull, Hans Peter, Datenschutz, Informationsrecht und Rechtspolitik, Gesammelte Aufsätze, Berlin 2005.

Burkert, Herbert, in: Burkert/Redeker/Dippoldsmann, Informationsrecht, Sankt Augustin, Darmstadt 1985.

Druey, Jean Nicolas, Information als Gegenstand des Rechts, Zürich 1995.

Erkal, Atila, Genel Olarak Bilgi ve Bilgi Teorisi Çerçevesinde Bilginin Hukuktaki Anlamı, SÜHF. Dergisi C. 17, Sy. 2, 2009, S. 11 vd.

Gröschner, Rolf, Transparente Verwaltung: Konturen eines Informationsverwaltungsrechts, VVDStRL 2004, S. 344 vd.

Hoeren, Thomas, Zur Einführung: Informationsrecht, JuS 2002, S 947 vd.

Kloepfer, Michael, Informationsrecht, München 2002.

Kaya, Cemil, İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005.

Kaya, Cemil, Acil Haklar: Fransa'da Yurttaşların Hukuki Bilgilere Erişimi, (Jean-Luc Bédos) Türkiye Barolar Birliği Dergisi, yıl 22, sy. 83, 2009.

Kühling, Jürgen, Datenschutz in einer künftigen Welt allgegenwärtiger Datenverarbeitung, Aufgabe des Rechts?, DV 2007, S. 153 vd.

Masing, Johannes, Transparente Verwaltung: Konturen eines Informationsverwaltungsrechts, VVDStRL 2004, S. 377 vd.

Mayer-Schönberger, Viktor, Information und Recht, Vom Datenschutz bis zum Urheberrecht, Wien 2000. Gurlit, Elke, Konturen eines Informationsverwaltungsrechts, DVBl. 2003, S. 1119 vd.

Petersen, Jens/Schoch, Friedrich, Einführung in das Informationsrecht und das Medienrecht, Jura 2005, S. 681 vd.

Pitschas, Rainer, Informationelle Selbstbestimmung zwischen digitaler Ökonomie und Internet, DuD 1998, S. 139 vd.

Rossi, Matthias, Informationszugangsfreiheit und Verfassungsrecht, Zu den Wechselwirkungen zwischen Informationsfreiheitsgrenzen und der Verfassungsordnung in Deutschland, Berlin 2004.

Schmidt-Aßmann, Eberhard, Verwaltungsrecht in der Informationsgesellschaft: Perspektiven der Systembildung in: Hoffmann-Riem/Schmidt-Aßmann, Verwaltungsrecht in der Informationsgesellschaft, Baden-Baden 2000, S. 405 vd.

Schoch, Friedrich, Öffentlich-rechtliche Rahmenbedingungen einer Informationsordnung, VVDStRL 1998, S. 158 vd.

Schoch, Friedrich/Kloepfer, Michael, Informationsfreiheitsgesetz (IFG-ProfE), Entwurf eines Informationsfreiheitsgesetzes für die Bundesrepublik Deutschland, Berlin 2002.

Schuppert, Gunnar Folke, Governance durch Wissen, Überlegungen zum Verhältnis von Macht und Wissen aus governancetheoretischer Perspektive, in: Schuppert/Voßkuhle, Governance von und durch Wissen, S. 260 vd.

Spinner, F. Helmut, Ist Wissen analogiefähig?, Über Sach-, Geld, Wasser- und andere Vergleiche, in: Festschrift für Jean Nicolas Druey zum 65. Geburtstag, Zürich, Basel, Genf 2002, S. 947 vd.

Steinmüller, Wilhelm, Quo vadis Computer, - Vermutungen über Alternativen künftiger sozio-ökonomischer Entwicklungen, in: Hoffmann/Tietze/Podlech, Numerierte Bürger, Wuppertal 1975, S. 139 vd.

Ulrich, Rechtsinformatik und Informationsrecht, - Herausforderungen und Zukunftsperspektiven an der Schnittstelle von Informatik und Recht, Jura 1993 S. 561 vd.

Vesting, Thomas, Die Bedeutung von Information und Kommunikation für die verwaltungsrechtliche Systembildung, in: Hoffmann-Riem/Schmidt Aßmann/Voßkuhle, Grundlagen des Verwaltungsrechts, Band II, Informationsordnung, Verwaltungsverfahren, Handlungsformen, München 2008, S. 1 vd.

Zöllner, Wolfgang, Informationsordnung und Recht, Berlin, New York 1990.